

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.90>

РОЗВИТОК, СТАНОВЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Колеснікова М.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
ORCID: 0000-0003-3060-158X*

Лелека С.С.,

*студентка третього курсу
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
ORCID: 0009-0000-4966-7509*

Колеснікова М.В., Лелека С.С. Розвиток, становлення та перспективи адміністративної юстиції в Україні.

Стаття присвячена затребуваній темі, а саме: дослідження історії розвитку, становленню та перспектива адміністративної юстиції в Україні. Встановлено, що Україна виступає як правова й демократична держава, котра на законодавчому рівні визнає надання людині та громадянину мінімального пакету прав і свобод у формі одного з її обов'язків. Нами було визначено періоди, які належать до передумов подальшого виникнення адміністративного процесу, а також проведено їх детальний аналіз. До зазначеної групи входить часовий проміжок існування Київської Русі, Козацької й литовсько-польської діб, де останню включено лише частково, а саме: до XVI століття. З'ясовано про початок фундаментального утворення адміністративної юстиції на сучасних українських територіях у другій частині литовсько-польської доби, тобто з XVI-XVII століть. Надалі охоплено становлення адміністративної юстиції, котре безперервно відбувалось у дорадянській добі, і передбачало поділ на чотири доби. Вагомими висновками було визначення швидшого процесу її становлення на українських територіях у складі Австро-Угорської імперії, аніж у Російської, хоч такі державні утворення існували майже в ідентичний час. Крім того, наголошено на вагомих внесках для затвердження адміністративної юстиції під час Української революції 1917-1921 рр. Втім, описані здобутки були зруйнованими під час етапу Радянського Союзу, який повною мірою нівелював існування даного інституту. Також досліджено становище адміністративної юстиції в незалежній Україні, котрий поділено на два періоди: становлення й розвитку (1991-2005 рр.) і з 2005 р. мова йде про формування та розвиток цього інституту, а також з'ясовано причини такого поділу. Наостанок, розглянуто міжнародний досвід країн. Беручи до уваги наближеність до інших держав за тим чи іншим критерієм, проаналізовано досвід Франції й Німеччини з цього приводу, де остання виявилась найбільш схожою до вітчизняної моделі й доцільною до імплементації нашої державою. У якості висновку узагальнено, що адміністративна юстиція в Україні є доволі доконаною, а тому має достатню міру перспективи відповідати нормам Європейського Союзу без перебігу до докорінних змін вітчизняної моделі адміністративного судочинства.

Ключові слова: Австро-Угорська імперія, адміністративна юстиція, Друга Річ Посполита, Євроінтеграція, Українська революція 1917-1921 рр., Радянський Союз, Російська імперія, розвиток, становлення, передумови виникнення.

Kolesnikova M.V., Leleka S.S. Development, formation and prospects of administrative justice in Ukraine.

The article is devoted to a popular topic, namely: research into the history of development, formation and prospects of administrative justice in Ukraine. It is established that Ukraine acts as a legal and democratic state, which at the legislative level recognizes the provision of a person and a citizen with a minimum package of rights and freedoms in the form of one of its duties. We have identified the periods that belong to the prerequisites for the further emergence of the administrative process and also conducted their detailed analysis. The specified group includes the time period of the existence of Kyivan Rus, the Cossack and Lithuanian-Polish eras, where the latter is included only partially,

namely: until the 16th century. It is found out about the beginning of the fundamental formation of administrative justice in modern Ukrainian territories in the second part of the Lithuanian-Polish era, that is, from the 16th-17th centuries. Further, the formation of administrative justice, which took place continuously in the pre-Soviet era, and provided for a division into four eras, is covered. The important conclusions were the determination of a faster process of its formation in the Ukrainian territories within the Austro-Hungarian Empire than in the Russian, although such state formations existed almost at the same time. In addition, the significant contributions to the establishment of administrative justice during the Ukrainian Revolution of 1917-1921 were emphasized. However, the described achievements were destroyed during the stage of the Soviet Union, which completely eliminated the existence of this institution. The state of administrative justice in independent Ukraine, which is divided into two periods: formation and development (1991-2005) and since 2005, is also studied. It is about the formation and development of this institution, and the reasons for such a division are also clarified. Finally, the international experience of countries is considered. Taking into account the proximity to other states according to one or another criterion, the experience of France and Germany in this regard is analyzed, where the latter turned out to be the most similar to the domestic model and appropriate for implementation by our state. As a conclusion, it is generalized that administrative justice in Ukraine is quite perfect, and therefore has a sufficient degree of prospect of complying with the norms of the European Union without resorting to radical changes in the domestic model of administrative justice.

Key words: Austro-Hungarian Empire, administrative justice, Second Polish-Lithuanian Commonwealth, European integration, Ukrainian revolution of 1917-1921, Soviet Union, Russian Empire, development, formation, prerequisites of emergence.

Постановка проблеми. Для України в умовах сьогодення важливим є її становлення в якості правової та демократичної держави. Задля забезпечення встановлених принципів, а також засад судочинства, у рамках адміністративно-процесуального права як такого, передбачається судовий механізм адміністративної юстиції. Безпосередньо за допомогою останньої, права людини й громадянина лишаються захищеними шляхом виключення перевищення повноважень з боку уповноважених суб'єктів.

Система адміністративної юстиції України пройшла значну кількість етапів, націлених на її становлення та розвиток. Зважаючи на це, виникає потреба в детальному аналізі згаданих складників, інакше кажучи історичного підґрунтя такого інституту. До того ж, надано можливість встановити перспективи її розвитку, а також з'ясувати певний перелік недоліків, котрі мають бути покращенні для довершення вже існуючої структури.

Мета статті полягає в ґрунтовному вивченні особливостей розвитку, становлення та перспектив адміністративної юстиції в Україні.

Стан опрацювання проблематики. Питання дослідження адміністративної юстиції у вимірі таких площин: історичний розвиток даного інституту, передумови виникнення, становлення й розвиток, його перспективи – доволі затребувана тематика робіт серед вітчизняних науковців зокрема. Відтак, наукову доробку в дослідженні адміністративної юстиції здійснили В.Б. Авер'янов, А.А. Бондаренко, С.Л. Гуцуляк, О.В. Запотоцька, К.О. Кропивна, Ю.Ю. Пустоцвіт, О.М. Сіваш, В.О. Рум'янцев, В.О. Тімашов та ін.

Дослідження цього напрямку праць утворюють велику наукову базу, котра стала ще більш наповненою протягом останнього десятиліття. Причина даного підвищення кількісної появи наукових доробок зумовлена обраним курсом нашої держави на Євроінтеграцію.

Виклад основного матеріалу. Україна як правова та демократична держава взяла на себе зобов'язання гарантувати й захищати невід'ємні права та обов'язки людини й громадянина. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Зважаючи на курс Євроінтеграції, котрий обрала наша держава, вимога щодо розвитку юстиції, підвищує затребуваність вирішення цього питання вітчизняним державним апаратом. Таким чином, європейський простір, з яким ідентифікує себе українська спільнота, за одну з головних цілей ставить перед собою не тільки закріпити положення про захист прав свободи людини та громадянина, але й створити ефективні засоби гарантування, а в разі порушення – захисту останніх.

Вимоги населення до закріплення та забезпечення тих чи інших прав і свобод людини й громадянина не були постійним явищем, оскільки будь-які впровадження такого характеру виникають

через зміни в демократичному суспільному осередку, зокрема під впливом формування новітньої громадської свідомості, зорієнтованому на розширення правового статусу громадян. Відтак, дослідження адміністративної юстиції слід розпочати з питання її становлення та розвитку.

Фактично, близько половини тисячоліття до нашої ери у Стародавньому Римі прийняли Закони XII таблиць. У даному документі вміщено правові засади, покладені на організацію громадянського суспільства [2, с. 7]. Презюмуємо, що юридичний процес, а відповідно і процесуальна форма своє первинне та фундаментальне вираження мала в Стародавньому Римі.

Можемо говорити про те, на скільки досконалою була система римського приватного права вже на той момент. Річ у тім, що зважаючи на наявність в цьому державному утворенні в республіканський період не лише публічного, але й приватного права, обумовлено існування публічних судів. Як зазначає В. Назаренко, у даній установі розглядали справи щодо інтересів держави. У свою чергу, на цивільні суди було покладено функцію розгляду певних дрібних кримінальних справ та майнові спори [2, с. 8]. Саме щойно обумовлені дії є судовим процесом, тобто, це будь-які дії, котрі здійснюються судовими органами не лише для ведення правосуддя безпосередньо, а й забезпечення внутрішньої роботи цих органів.

Крім того, хочемо зосередити увагу на ознаці, яка характерна для римського процесу в цивільній галузі права, у межах класичного періоду існування даного державного утворення. Щойно обумовлений процес мав дві стадії провадження, а саме: коли справа розглядається в претора (інакше кажучи, *ius*), а також розгляд останньої в суді (тобто *iudicium*) безпосередньо [2, с. 8]. Таким чином, вважаємо, перша стадія була в якості підготовчої, адже в її рамках необхідно було встановити всі обставини, котрі мають значення для справи, встановити вимоги сторін та віднайти свідків, які сформують більш наповнену доказову базу. Натомість, стадія розгляду справи в суді могла бути не задіяна, якщо під час проведення розгляду справи в претора відповідачем було визнано вимоги іншої сторони та він зобов'язувався виконати їх.

Маємо на меті наблизитися до передумов виникнення адміністративного процесу саме на історичній території сучасної України, тобто за часів існування Київської Русі. На думку І.В. Атаманчук, часи Київської Русі є першим періодом формування процесуального права [3, с. 11].

Розкриваючи сутність прояву такого етапу, зазначено, що суд був не лише підпорядкованим адміністрації, але й становив її частину, котра, до того ж, визнавалась невід'ємною. Саме звичаєве право встановлювалось тією нормою, на котру посилались у вирішенні спорів. У цих нормах був достатній обсяг матеріального й процесуального права. Проте зважаючи на безпосереднє значення норм звичаєвого права, роль судових інституцій становила значно менший відсоток, ніж у подальших періодах виникнення судочинства як такого. Річ у тім, що на судові органи було покладено винятково сприяння вирішення спору між сторонами, і рішення цієї установи мало лише усне вираження [3, с. 11].

Таким чином, через вагому віддаленість сучасного регулювання юридичного процесу, у загальному його вираженні, від судочинства під час доби існування Київської Русі та відсутність чітко відокремленої галузі адміністративного права, вбачаємо, що така доба, безумовно, була тією, котра формувала процесуальне право, однак її слід окреслювати тим періодом, який складав тільки передумову концептуального виникнення адміністративного процесу.

До періодів, що є передумовами виникнення адміністративного процесу на історичній території сучасної України, окрім існування Київської Русі, за якої прийнято «Руську Правду», варто віднести Козацьку добу. Також у цю класифікацію доцільно включити литовсько-польську добу, однак не вся епоха створювала передумови згаданого виникнення, а до XVI століття.

А.А. Бондаренко вказує, що початок утворення адміністративної юстиції на українській території необхідно окреслити з XVI-XVII століть [4, с. 118]. Даний часовий проміжок, фактично, належить до тієї частини литовсько-польської доби, яка не була віднесена нами до переліку тих періодів, що були передумовами виникнення адміністративного процесу.

Втім, говорячи про розвиток і становлення цього невід'ємного інституту в умовах сьогодення, його відлік датовано з XVIII-XIX століть [4, с. 118].

Розділяємо позицію К.О. Кропивної щодо поділу становлення адміністративної юстиції в державській добі на певні періоди, а саме: 1) входження частини сучасних українських територій (Наддніпрянської України) до складу Російської імперії; 2) перебування західноукраїнських земель (тобто у певний період мова йде про Закарпаття, Східну Галичину, Північну Буковину) як частини Австрійської, а з 1867 року Австро-Угорської імперії; 3) входження України до тогочасної Другої Речі Посполитої Польської; 4) відродження української самостійності [5, с. 137]. Варто зауважити: щойно описана класифікація складена не за критерієм хронологічного настання того чи іншого періоду, оскільки, наприклад, перебування Наддніпрянської України в Російській імперії та західноукраїнських земель в Австрійській і потім в Австро-Угорській імперії в разі хронологічного

розташування накладались би один на одного. Втім, для задоволення окреслених нами наукових потреб, у гносеологічному контексті такий розподіл є доволі корисним.

Пропонуємо розпочати з часів правління Російської та Австро-Угорської імперії, де роки існування першої з 1764 до 1917 р., а другої – 1867-1918 рр. Поява цілісної структури адміністративних судів, і, у результаті, відповідного судочинства на сучасних українських територіях, котрі великий проміжок часу перебували у складі раніше згаданих імперій, стала можливим лише завдяки введенню правових змін у останніх. Таким чином, вбачаємо вагомість цих монархічних державних утворень, котрі заклали фундаментальні основи для становлення адміністративної юстиції як такої.

Проте, розвиток Наддніпрянської України був значно повільнішим, аніж західноукраїнських територій. Випадки більш відсталого правового розвитку в Російській імперії порівняно з європейськими державами були доволі поширеними й траплялися не лише в осередку становлення адміністративної юстиції. Саме тому, маємо наголосити, що у даній імперії адміністративна юстиція перебувала лише на стадії зачатку.

Відтак, у Російській імперії одним з напрямків її діяльності відзначався розвиток поліцейського права, котрий набув особливого поширення після скасування кріпацтва й до 1917 р. [6, с. 36]. Саме тоді в правовий обіг було введено поняття «нагляд», віднесене до повноважень Сенату та прокуратури. Важливо зауважити, що на початку 70-х рр. XIX ст. від членів Державної Думи надходили ініціативи стосовно створення установ, що безперешкодно й ефективно вирішуватимуть спори, осередком виникнення яких є справи управлінського характеру. Ознакою цих установ було їх розміщення в кожній губернії. У свою чергу, Сенат виступав у якості найвищого органу адміністративної юстиції та виконував відповідні функції [7].

Як наслідок, у 70-90-х роках у кожній губернії Російської імперії на практиці почали створюватись судово-адміністративні органи, де розглядались скарги громадян на ті чи інші місцеві влади (наприклад, земські, міські та інші) [6, с. 36]. Отже, до настання наступного періоду становлення адміністративної юстиції, у такому державному утворенні було певною мірою сформовано систему адміністративної юстиції, що складалась з двох рівнів, де першим і центральним був Сенат, а другим, тобто губернським, належний судово-адміністративний орган.

Закінчення цього періоду варто пов'язати з революційними лютнево-березневими подіями 1917 р. Більш того, тогочасна адміністративна юстиція мала недосконалий вигляд та не підпадала під обраний курс радянської влади, яка наступною створила свій правлячий осередок на місці досліджуваного нами державного утворення. Тому 5 грудня (22 листопада) 1917 р. Декретом Радянської влади було скасовано Сенат [5, с. 137].

Повертаючись до Австрійської та надалі Австро-Угорської імперій, раніше нами було встановлено про більш швидке запровадження в ній адміністративного судочинства, як й у переважній частини країн Європи. Реформа судової системи Австро-Угорської імперії зумовила початок формування адміністративної юстиції в 1875 році [8]. Проте для сучасних українських територій як частини даного державного утворення, такі зміни настали трохи згодом через особливості практичного впровадження адміністративного судочинства.

Виходячи з щойно зазначеного, на західноукраїнських територіях, котрі були в складі Австро-Угорської імперії, підвалини адміністративної юстиції усталено у другій половині XIX століття. До того ж, у Німеччині досліджуваний нами інститут теж засновано в аналогічний період [8].

Ця система судочинства окреслювалась насиченою кількістю судових органів, що з декотрих наукових позицій може бути перепорою для початкових етапів функціонування судочинства [8]. Проте, хоч велика кількість розгалужень у системі юстиції може викликати ускладненість її існування, однак, вважаємо, для методологічного вивчення сутності судочинства з боку держави, така галузева класифікація проектує спроби останньої створити незалежний апарат судочинства.

Аналіз рівня розвитку судової системи в рамках існування Другої Речі Посполитої є важливим не тільки для дослідження історичного перебігу подій створення адміністративної юстиції на сучасній українській території, котра у певний проміжок часу була у складі такої держави, але й дану інформацію можна залучити як успішний історичний досвід, котрий доцільно імплементувати.

Ю. Олійник встановив, що етап становлення та розвитку судової системи цього державного утворення, а надалі й польського у цілому, можемо спостерігати у формальному законодавчому закріпленні в польських Конституціях як 1921, так і 1935 рр. Говорячи про основні засади діяльності й функціонування судової системи, то їх було описано в Конституції 1921 року (також має назву «березнева конституція», оскільки була прийнята 17 березня 1921 р.). Відтак, було зазначено на незалежності судової гілки влади від законодавчої та виконавчої гілок як таких. Тобто суд визнавався самостійним органом державної влади, який є повністю відокремленим від інших структур. Крім того, була врегульована процедура призначення кандидатів на посаду судді, а саме: це здійснював голова держави. Індивіди, які займали дані посади, мали бути неупередженими від

волі державної адміністрації. Втім, фактична процедура добору суддів суттєво відрізнялась від формально закріпленої, адже на таку посаду могли обиратись винятково політично благонадійні особи [9, с. 7].

Переходячи до більш дотичного питання стосовно адміністративної юстиції, дана Конституція 1921 р., вперше ввела поняття цього інституту на законодавчому рівні. Саме тому, згідно з ст. 73 цієї Конституції, почав діяти контроль і нагляд за актами органів виконавчої влади та місцевого самоврядування Польщі за критерієм відповідності принципу законності цих документів [10].

Судова система Другої Речі Посполитої мала поділ останньої на дві менші системи – загальних і спеціальних судів [9, с. 8]. До переліку останніх входили такі суди: віросповідні, військові, праці, Державний трибунал, Адміністративний трибунал та Компетенційний трибунал [9, с. 9].

Вагомим у рамках обраної нами тематики цієї роботи є більш детальний розгляд Адміністративного трибуналу, що відігравав роль найвищої апеляційної інстанції. Його було сформовано у 1922 році. Призначення посадовців, склад котрих окреслювався входженням до нього голови даної установи, його заступників, а також безпосередньо суддів, котрі здійснюють правосуддя, як і в раніше згаданих нормі права, було віднесено до компетенції Президента. Завдяки появі Адміністративного трибуналу, ним виконувався контроль судового характеру щодо діяльності адміністрації. Структура цієї судової установи передбачала дві палати. Мова йде про загально-адміністративну й фінансову палати. Процедура розгляду справи ґрунтувалась на колегіальних засадах. Конкретизуючи даний тезис, кількість суддів могла бути, як три, так і сім або ж навіть кожен суддя перебував у складі при розгляді справи [11, с. 245]. Вочевидь, така чисельна варіативність суддів під час розгляду тієї чи іншої справи пов'язана з рівнем складності останньої.

До того ж, на території України з 1919 до 1939 рр. діяв Львівський апеляційний суд. Тобто це суд апеляційної інстанції стосовно справ, котрі вирішувались в окружних судах [9, с. 10]. Аподиктично, такий суд був дійсно не лише особливим у масштабах виключно Другої Речі Посполитої, але й відповідав загальноєвропейським засадам укладення адміністративного судочинства. Поява суду апеляційної інстанції мала запобігати виникненню спірних питань, котрі можуть викликати загострення становища між різними верствами суспільства, шляхом повторного розгляду справи у вищій інстанції.

Переходячи до наступного періоду становлення адміністративної юстиції, назву котрого встановлено як відродження української самостійності. До цього етапу віднесено події на сучасній українській території, що перебували у складі Російської імперії, з моменту поширення Лютневої революції в 1917 р. у Наддніпрянській Україні до входження таких територій до Радянського Союзу. Отже, хоч з 1917 по 1920 рр. активно формувалась адміністративна юстиція, коли своє існування затверджувала незалежна Українська держава, однак даний період становлення характеризується наявністю складнощів, починаючи з відродження української державності безпосередньо.

Одразу після завершення Лютневої революції, суддівська система, впроваджена у Російській імперії, продовжувала своє існування. Більш того, у константі лишалась наявність базової форми судової організації, тобто окружна юстиція [12].

Починаючи з приходу до влади Центральної ради, як зазначає П.П. Музиченко, фактично, першочерговим впровадженням змін до судової системи було встановлення посади адміністративного судді у відповідних повітах. Також модифікація такої гілки влади полягала у формуванні адміністративних відділів, які стали одним з структурних елементів окружного суду [12]. Виходячи з щойно зазначених нововведень Центральної ради у початкових спробах відновлення української державності, обумовлені заходи покращень судової системи було збережено й у подальшій вибудові вітчизняного адміністративного судочинства.

Необхідно зауважити: відродження української державності призвело до широкого переліку корисних змін роботи судочинства для всієї сучасної правової системи нашої держави. Саме тому наголосимо на основоположних з них.

Відтак, закладались ґрунтовні засади проведення судочинства як-от: проведення розгляду справи мовою народу, який на ній знаходиться чи встановлено вимогу для юридичних працівників (зокрема, посадовців у суді або нотаріальній сфері), бути українцем чи принаймні володіти державною мовою та розумітись на місцевих умовах. Крім того, активно підіймалось питання стосовно нагальності створення незалежної української системи [12].

Важливим у рамках нашого дослідження є детальний аналіз III Універсалу Української Центральної Ради. Відповідно до цього документу, «Суд на Україні повинен бути справедливий, відповідальний духові народу» [13].

Обов'язки щодо здійснення належних заходів до заявлених вимог реалізації судової діяльності покладались на Генеральне Секретарство Судових Справ [13].

Обіг таких подій призвів до затвердження Малою радою законопроекту 23 листопада 1917 року. У ньому реалізувалось прагнення створення незалежної української судової системи, оскільки фор-

мально було закріплено, що «Суд на Україні твориться іменем Української Народної Республіки» [13].

Щодо наступного провадження змін, то 15 грудня 1917 року Центральною Радою було прийнято Закон «Про утворення Генерального суду». Згідно з ст. 1 цього Закону, «Генеральний суд складається з трьох департаментів – цивільного, кримінального і адміністративного...» [14]. Очевидним є те, що його дія поширювалась на всю територію України. Саме ця установа в судовій системі відігравала роль вищої інстанції, точніше касаційної. Крім того, у складі Генерального суду затверджувалась діяльність прокуратури (на той час дана інституція мала назву «прокураторія»), котру очолював прокурор [14].

Наступним кроком було впровадження Закону «Про заведення апеляційних судів» 16 грудня 1917 року. Відтак, планувалось створення трьох апеляційних судів, тобто, Київського, Харківського та Одеського, які мали рівномірно розмежувати губернії, що підпадатимуть під компетенції кожного з даних судів. Також було прийнято відповідний законодавчий акт, котрий врегулював процедуру обрання не лише суддів апеляційного суду, але й Генерального теж. Втім, у практичному вимірі, на жаль, було запроваджено лише Київський апеляційний суд [12]. Незважаючи на певні складнощі у створенні відносно досконалої судової системи та відсутності у тогочасної влади змоги реалізувати у повній мірі вже формально закріплені приписи стосовно вище описаних реформ, було досягнуто «триступеневої» судової системи, інакше кажучи такої, що має три інстанції. Вважаємо, таку зміну корисною для докорінної модифікації судочинства в його загальному розумінні, і наближенні до сучасних стандартів, котрі все ще практикуються в умовах сьогодення.

З 29 квітня по 14 грудня 1918 року відбувалося правління гетьмана Павла Скоропадського. Виходячи з сукупного вивчення цього періоду, дію адміністративного суду було збережено. 8 липня 1918 року було затверджено Закон «Про утворення Державного Сенату» сутність якого полягала в заміні Генерального суду на новий орган – Державний Сенат. Висновок про наявність у судовій системі адміністративного суду зроблений нами саме на основі цього документу, адже структура Державного Сенату передбачала входження до нього Кримінального, Цивільного та Адміністративного Генеральних судів, а також Загального Зібрання Сенату. Більш того, для цього адміністративного суду було обрано 19 сенаторів. Завдяки проаналізованому законодавчому акту встановлено, що безпосередньо в ньому вперше було закріплено вимоги до претендентів на посади сенаторів [15, с. 6].

Останнім етапом Української революції 1917-1921 рр., є прихід до влади Директорії Української Народної Республіки з грудня 1918 до листопада 1921 року. Також у цей період було розгорнуто й придушено махновський повстанський рух. У загальному своєму вираженні адміністративне судочинство лишалось сталим відповідно до раніше внесених змін. 2 січня 1919 року було прийнято Закон «Про відновлення Генерального Сенату» [15, с. 8]. Тобто згідно з даним документом, Державний Сенат було скасовано, а поновлений орган знову став найвищим судом. Доцільним для нашої уваги є те, що 24 січня 1919 року Директорія Української Народної Республіки здійснила спробу відновити апеляційні суди, котрі запровадила Українська Центральна Рада [16, с. 47].

Таким чином, період відродження української державності, незважаючи на перебування у політично та суспільно нестійкому становищі, зміг практично реалізувати велику кількість змін. Визначним є те, що протягом всього цього етапу серед очільників українських державних утворень існувала стійка позиція вибудови незалежної судової системи, як від російського, так і від будь-якого іншого впливу. Також в 1917-1921 рр. велика увага приділялась адміністративному судочинству.

Надалі було розпочато етап Радянського Союзу, котрий офіційно датовано з 30 грудня 1922 року до 1991 року. Втім, даний період неможливо розглядати як той, що позитивно вплинув на предмет нашого наукового інтересу, адже існування адміністративної юстиції було повністю нівельовано. Щойно згаданий занепад цієї системи судових органів був пов'язаний з суперечливістю та неможливістю функціонування останньої в тоталітарній державі, а тому й невідповідності інтересам комуністичної партії.

Після здобуття Україною незалежності, можливості для побудови адміністративної юстиції було знову повернено, як правовій і демократичній державі. Звернемо увагу на позицію В.В. Решоти, де науковцем запропоновано поділити роки незалежної України на два етапи за критерієм розвитку цього інституту, а саме: 1991-2005 рр. будуть окреслювати її становлення та розвиток, а з 2005 р. можна говорити вже про формування й розвиток адміністративного судочинства [17, с. 124-125]. Вважаємо, що такий поділ обумовлено потребою в усталенні перехідного становища у вітчизняному законодавстві, котрий припав на 1991-2005 рр. До того ж, Кодекс адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [18], який врегулював адміністративне судочинство України і безпосередньо систему його органів, було прийнято у 2005 році. Саме ця подія, на нашу думку, є моментом переходу на новий етап у адміністративній юстиції – її формування та розвитку, і гарантувала завершення довгого шляху становлення.

Адміністративна юстиція – це важливий механізм, сутність якого виражена в спеціалізованому судовому контролі щодо діянь і рішень публічної адміністрації. Варто зауважити, що законодавче закріплення поняття цього інституту відсутнє, а тому існує широкий перелік надання дефініцій вченими-адміністративістами такому інституту. Більш того, окреслення останнього виражається спираючись на різні підходи. Однак, існування розбіжності у встановленні визначення адміністративної юстиції не відображає помилковості його тлумачення, оскільки у кожному з випадків такий інститут стало характеризуватиметься в якості особливого порядку вирішення спорів, котрі виникають в адміністративній галузі права. Ю.Ю. Пустовіт, О.В. Запотоцька, В.О. Тімашов дійшли висновку, що різниця цього тлумачення полягає у відмінності суб'єкта, до компетенції якого належить вирішення спорів, котрі виникають [19, с. 98].

Отже, історія розвитку та становлення адміністративної юстиції є дуже насиченою та зазнала великої трансформації. На сьогоднішній день, вона досить розвинена, хоча й має певну низку недоліків, що знаходяться на шляху врегулювання. Ними є, наприклад, нестача висококваліфікованих фахівців, зокрема суддів, котрі будуть провадити свою діяльність належним чином, з чого впливає наступний недолік у вигляді перенавантаженості адміністративними справами з загальної кількості останніх; недостатність гарантій утримання від перевищення владних повноважень з боку суб'єктів публічного адміністрування; відсутність процедури орієнтування на специфіку відносин у справі, що збільшило б ефективність вирішення справ по суті, та інші. Саме тому звернемо увагу на успішний досвід кількох провідних держав у галузі адміністративної юстиції.

Виходячи з вищезазначеної інформації, слід звернути увагу на досвід Німеччини та Франції, адже Україна має Євроінтеграційний курс, де перші держави вже є учасниками Європейського Союзу, а тому їх розвиток адміністративної юстиції повною мірою відповідає європейським стандартам. Також деякі загальні характеристики України є досить подібні до цих держав, як й основоположні правові аспекти адміністративного судочинства.

М.М. Заїка та В.Х. Ярмачі вказують, що у Німеччині та Франції виражена класична модель, котра у своїй судовій системі включає спеціалізовані адміністративні суди. Французька адміністративна юстиція має доволі такі давню історію виникнення, а саме: у кінці XVIII ст. Серед сутності закладення адміністративної юстиції у Франції, слід наголосити, що цей інститут тісно пов'язаний з адміністрацією. Державна влада, як найвища судова ланка у адміністративній юстиції, також не обмежується повноваженнями в рамках останньої, а додатково володіє виконавчою і законодавчою владою [20, с. 78-79]. У контексті специфіки існування вітчизняної судової системи, де обов'язкове її відокремлення від інших гілок влади та усталена імперативна вимога виняткового ведення судочинства, французька модель повною мірою буде суперечити вже сформованим українським засадам діяльності.

Саме тому, доцільніше орієнтуватися на досвід Німеччини, у якій адміністративна юстиція включена до адміністративної системи правосуддя. Тобто, адміністративні суди Німеччини повною мірою відокремлені від адміністрації не лише організаційно, але й функціонально [20, с. 79]. Таким чином, з системою даної держави прослідковуються більший рівень правової подібності, що свідчить про можливість існування незалежного адміністративного судочинства в Європейському Союзі.

Вважаємо, що розвиток адміністративної юстиції України, покладений на розв'язання згаданих недоліків, має належний обсяг перспективи вступу до Європейського Союзу з власною системою адміністративної юстиції, яка подібна до німецької. Річ у тім, що для даного союзу ефективність і належність роботи адміністративної юстиції як такої буде перевалювати над її структурним вираженням. Тому що специфіка вираження цього інституту залежить від історичного, географічного, геополітичного підґрунтя та інших чинників. Отже, система українського адміністративного судочинства є доволі dokonаною.

Висновки. Таким чином, нами було встановлено періоди, котрі віднесено до передумов виникнення адміністративного процесу, а також часовий проміжок, що свідчить про початок утворення адміністративної юстиції на сучасних українських територіях. Досліджуючи становлення адміністративної юстиції, яке відбулося в дорадянській добі, проаналізовано чотири періоди. Вважаємо, серед них найбільш результативний і насичений періодом, що охопив всю територію України, – відродження української самостійності. У свою чергу, завершення становлення адміністративної юстиції радянською добою зумовлено повним нівелюванням інституту адміністративної юстиції в Радянському Союзі. Саме тому роки незалежної України було поділено на два етапи, де перший передбачав становлення і розвиток (1991-2005 рр.), а другий формування й розвиток такого інституту (з 2005 р.). Причини цього поділу охоплюються потребою до усталення вітчизняного законодавства та прийняття Кодексу адміністративного судочинства України у 2005 році.

Наостанок, звернувши увагу на міжнародний досвід наближених до України в даному питанні Франції та Німеччини, встановили більш доцільним орієнтуватися на досвід останньої країни. Без-

посередньо в ній система адміністративної юстиції є ідентичною вітчизняній, що передбачає перспективу вступу до Європейського Союзу без здійснення докорінних змін вже існуючої структури в нашій державі, зважаючи на її достатній рівень доконаності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://cutt.ly/HeNAfbxS> (дата звернення: 10.11.2024).
2. Назаренко В. Поняття, сутність та тенденції розвитку юридичного процесу і юридичної процесуальної форми від Стародавнього Риму до сучасності. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 5. С. 7–12.
3. Атаманчук І.В. Генеза процесуального права України: тенденції, перспективи розвитку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2014. 23 с.
4. Бондаренко А.А. Розвиток адміністративного судочинства в Україні. *Форум права*. 2012. № 4. С. 118–124.
5. Кропивна К.О. Становлення адміністративної юстиції в Україні: дорадянська доба. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2018. № 4. С. 136–140.
6. Курко М.Н. Розвиток судової системи на території України – історичний аспект (XVIII–XIX століття). *Часопис Київського університету права*. 2010. № 2. С. 35–38.
7. Становлення та розвиток адміністративної юстиції. *Судова влада України*: веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/7eH7cCkF> (дата звернення: 12.11.2024).
8. Георгієвський Ю.В. Адміністративна юстиція: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Націон. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2003. 185 с. URL: <https://cutt.ly/yeHH66nl> (дата звернення: 11.11.2024).
9. Олійник. Ю. Становлення та розвиток судової системи Другої Речі Посполитої (1918–1939 рр.). *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 4 (16). С. 5–12.
10. Ustawie z 3 sierpnia 1922 roku o Najwyższym Trybunale Administracyjnym (Dz.U. z 1926 г. Nr 68, poz. 400). URL: <https://cutt.ly/zeHJonHe> (дата звернення: 11.11.2024 р.).
11. Тищик Б.Й. Польша: історія державності і права (X ст. – початок XXI ст.): навч. посіб. Львів: Світ, 2012. 512 с.
12. Музиченко П.П. Історія держави і права України: навч. посіб. 2-ге вид., випр. і допов. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2000. 662 с.
13. Універсал Української Центральної Ради (III): Універсал від 23.11.1917 р. *Вістник Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки*. 2017. № 2. URL: <https://cutt.ly/ReH7YgSJ> (дата звернення 12.11.2024).
14. Центральна Рада прийняла закон про утворення Генерального суду. *Український інститут національної пам'яті*: офіц. веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/ZeH8ZFfx> (дата звернення: 12.11.2024).
15. Романюк Я. 100 років. Від Генерального Суду – До Верховного. *Вісник Верховного Суду України*. 2017. № 11–12 (207–208). С. 2–12.
16. Рум'янцев В.О., Лісогорова К.М., Сіваш О.М., Гоцуляк С.Л. Судова система в Україні за часів Директорії та ЗУНР. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 46–49.
17. Решота В.В. Передумови формування адміністративного судочинства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2015. № 3. С. 124–127.
18. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://cutt.ly/eeH4w2Xh> (дата звернення: 12.11.2024).
19. Пустовіт Ю.Ю., Запотоцька О.В., Тімашов В.О. Адміністративна юстиція. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 2. С. 96–101.
20. Заїка М.М., Ярмачі В.Х. Особливості організації системи адміністративного юстиції: зарубіжний досвід. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 77–80.